

USTAWA

z dnia ... 20... r.

o zmianie ustawy - Kodeks karny

Art. 1. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. z 2017 r. poz. 2204 oraz z 2018 r. poz. 20), wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 197 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego albo innej czynności seksualnej bez wcześniejszego wyrażenia wyrażnej i świadomej zgody przez tę osobę, podlega karze pozbawienia wolności od lat 3 do 12.”;

2) w art. 198 skreśla się wyrazy „podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8” i zastępuje się wyrazami:

„podlega karze pozbawienia wolności od lat 3 do 12”.

Art. 2. Ustawa wchodzi w życie 30 dni od dnia ogłoszenia.

Opis skrócony

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i przeciwdziałaniu przemocy domowej i przemocy wobec kobiet z 2011 roku stworzyła model ochrony godności ludzkiej i wolności seksualnej uwzględniający wieloletnie doświadczenia niemożności ukarania większości sprawców i zapewnienia ochrony prawnej większości ofiar. Obecnie używana w polskim Kodeksie Karnym definicja gwałtu pochodzi jeszcze z lat 30. ubiegłego wieku.

Szacuje się, że w Polsce jedynie co piąty gwałt jest zgłaszany, a tylko jedno na cztery postępowanie kończy się potwierdzeniem przestępstwa. Ofiary muszą udowodnić, że do czynności seksualnej doszło pod wpływem przemocy i że stawiały opór wystarczająco mocno, aby np. przyciągnąć uwagę świadków lub pozostawić ślady na ciele sprawcy. Nie ściga się zatem gwałtu, jeśli ofiara nie stawiała oporu, np. zdając sobie sprawę z jego bezcelowości wobec przeważającej siły sprawcy/sprawców lub w obawie o eskalację przemocy w odpowiedzi na opór. **Domniemywa się także automatyczną zgodę na obcowanie płciowe i dopiero ujmowalny dowodowo sprzeciw jest dowodem braku zgody.** Ciężar dowodu leży więc po stronie ofiary i tego, czy swój sprzeciw potrafi udowodnić przed organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości. Odpowiedzialność za przemoc zawsze winna jednak spadać na sprawcę, który nie uzyskał dobrowolnej i świadomej zgody na obcowanie płciowe i mimo braku tej zgody doprowadził do obcowania z wykorzystaniem przemocy fizycznej lub psychicznej.

Ponadto ustawa podnosi wymiar kary za doprowadzenie do obcowania płciowego lub innej czynności seksualnej, do którego doszło z wykorzystaniem bezradności, niepełnosprawności intelektualnej lub choroby psychicznej ofiary i zrównuje go z wymiarem kary za gwałt.

Drugą ważną zmianą w ustawie jest podniesienie sankcji karnych za przestępstwo z art. 197, a także art. 198 k.k.: obcowania płciowego lub wykonywania czynności seksualnych z osobą, która nie może w pełni kierować swoim zachowaniem i rozumieć swojej sytuacji ze względu na bezradność, chorobę psychiczną lub niepełnosprawność intelektualną. Do tej pory tego typu przestępstwa były zagrożone zdecydowanie niższą karą (włącznie z możliwością

orzeczenia kary w zawieszeniu) niż gwałt w rozumieniu art. 197 k.k. Intencja ustawodawcy jest w tym zakresie niezrozumiała, ponieważ popełnianie jakichkolwiek przestępstw czy wykroczeń wobec osób chorych, niepełnosprawnych lub o czasowo obniżonej zdolności kierowania swoim postępowaniem (np. wynikającej ze stosowanych leków lub przebytych ciężkich przeżyć), jest naturalnie bardziej oburzające i karygodne niż popełnianie ich wobec osób w pełni świadomych i sprawnych. Zmiana w przepisach wzmocni ochronę prawną osób szczególnie narażonych na doświadczanie różnego rodzaju przemocy, jakimi są osoby chore i niepełnosprawne umysłowo¹. Należy nadmienić, że zmiana ta nie jest zmianą wystarczającą, ponieważ takie osoby doświadczają szczególnych trudności w procesie zgłaszania przestępstw i dochodzenia sprawiedliwości, ze względu na niewystarczające procedury policyjne i stereotypowo mniejsze zaufanie do zeznań takich osób.

3. Różnica pomiędzy dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym.

Rozszerzeniu ulega przedmiotowy zakres przestępstwa z art. 197 k.k. poprzez zaliczenie do zgwałcenia również takich przypadków obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej, do których doszło bez wyraźnej, świadomej i swobodnej zgody ofiary.

Sankcja karna za przestępstwo z art. 198 k.k. zostaje zrównana z sankcją z art. 197 k.k., która także jest zastrzana.

4. Przewidywane skutki społeczne, gospodarcze, prawne, finansowe i źródła finansowania.

Przewidywane skutki społeczne będą pozytywne. Dzięki niej polskie prawo będzie skuteczniej karało gwałcieli, którzy dotąd pozostawali bezkarni, bo ich ofiary nie mogły udowodnić, że użyto wobec nich przemocy. Zmieni też społeczne myślenie o gwałcie, pokazując jasno, że **gwałtem jest obcowanie płciowe bez zgody jednej ze stron**. Zniwelowane zostanie zjawisko niesprawiedliwego traktowania przestępstw przeciwko wolności seksualnej osoby bezradnej lub nie w pełni władz umysłowych, jako łżejszych niż gwałt na osobie zdrowej i świadomej. Penalizacja szerszego zakresu przestępstw seksualnych przywróci poczucie sprawiedliwości, godności i bezpieczeństwa ofiarom. Należy przypuszczać, że zmniejszenie poczucia bezkarności nadużyć seksualnych zmniejszy częstotliwość ich występowania w społeczeństwie.

Przewidywane skutki prawne obejmują poszerzenie przedmiotowego zakresu przestępstwa z art. 197 k.k., czyli zgwałcenia. Dostosowuje je do obowiązującego we współczesnej doktrynie prawnej pojęcia gwałtu. Zwiększa spójność prawa, ponieważ w dotychczasowej doktrynie kategoryzacja zgody była obecna w postępowaniu wobec przestępstw przeciwko wolności seksualnej, ale nie była bezpośrednio zawarta w przepisach. Ponadto ustawa zastrza i wyrównuje wymiar kary za gwałt z użyciem przemocy (art. 197) z wymiarem kary za gwałt na osobie chorej psychicznie, niepełnosprawnej intelektualnie lub bezradnej w stopniu uniemożliwiającym zrozumienie znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem (art. 198). Drugą ważną zmianą w ustawie jest podniesienie sankcji karnych za przestępstwo z art. 197, a także art. 198 k.k.: obcowania płciowego lub wykonywania czynności seksualnych z osobą, która nie może w pełni kierować swoim zachowaniem i rozumieć swojej sytuacji ze względu na bezradność, chorobę psychiczną lub niepełnosprawność intelektualną. Do tej pory tego typu przestępstwa były zagrożone zdecydowanie niższą karą (włącznie z możliwością orzeczenia kary w zawieszeniu) niż gwałt w rozumieniu art. 197 k.k. Intencja ustawodawcy jest w

¹ Krystyna Mrugalska, Monika Zima, 2011, Doświadczanie przemocy przez osoby niepełnosprawne, Polskie Forum Osób Niepełnosprawnych <http://www.pfon.org/dokumenty-i-publicacje/inne-publicacje/111-doswiadczenie-przemocy-przez-osoby-niepelnosprawne>

tym zakresie niezrozumiała, ponieważ popełnianie jakichkolwiek przestępstw czy wykroczeń wobec osób chorych, niepełnosprawnych lub o czasowo obniżonej zdolności kierowania swoim postępowaniem (np. wynikającej ze stosowanych leków lub przebytych ciężkich przeżyć), jest naturalnie bardziej oburzające i karygodne niż popełnianie ich wobec osób w pełni świadomych i sprawnych. Zmiana w przepisach wzmocni ochronę prawną osób szczególnie narażonych na doświadczanie różnego rodzaju przemocy, jakimi są osoby chore i niepełnosprawne umysłowo³. Należy nadmienić, że zmiana ta nie jest zmianą wystarczającą, ponieważ takie osoby doświadczają szczególnych trudności w procesie zgłaszania przestępstw i dochodzenia sprawiedliwości, ze względu na niewystarczające procedury policyjne i stereotypowo mniejsze zaufanie do zeznań takich osób.

4. Różnica pomiędzy dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym.

Rozszerzeniu ulega przedmiotowy zakres przestępstwa z art. 197 k.k. poprzez zaliczenie do zgwałcenia również takich przypadków obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej, do których doszło bez wyraźnej, świadomej i swobodnej zgody ofiary.

Sankcja karna za przestępstwo z art. 198 k.k. zostaje zrównana z sankcją z art. 197 k.k., która także jest zastrzana.

5. Przewidywane skutki społeczne, gospodarcze, prawne, finansowe i źródła finansowania.

Przewidywane skutki społeczne będą pozytywne. Dzięki niej polskie prawo będzie skuteczniej karało gwałcicieli, którzy dotąd pozostawali bezkarni, bo ich ofiary nie mogły udowodnić, że użyto wobec nich przemocy. Zmieni też społeczne myślenie o gwałcie, pokazując jasno, że gwałtem jest obcowanie płciowe bez zgody jednej ze stron. Zniwelowane zostanie zjawisko niesprawiedliwego traktowanie przestępstw przeciwko wolności seksualnej osoby bezradnej lub nie w pełni władz umysłowych, jako lżejszych niż gwałt na osobie zdrowej i świadomej. Penalizacja szerszego zakresu przestępstw seksualnych przywróci poczucie sprawiedliwości, godności i bezpieczeństwa ofiarom. Należy przypuszczać, że zmniejszenie poczucia bezkarności nadużyć seksualnych zmniejszy częstotliwość ich występowania w społeczeństwie.

Przewidywane skutki prawne obejmują poszerzenie przedmiotowego zakresu przestępstwa z art. 197 k.k., czyli zgwałcenia. Dostosowuje je do obowiązującego we współczesnej doktrynie prawnej pojęcia gwałtu. Zwiększa spójność prawa, ponieważ w dotychczasowej doktrynie kategoria zgody była obecna w postępowaniu wobec przestępstw przeciwko wolności seksualnej, ale nie była bezpośrednio zawarta w przepisach. Ponadto ustawa zastrza i wyrównuje wymiar kary za gwałt z użyciem przemocy (art. 197) z wymiarem kary za gwałt na osobie chorej psychicznie, niepełnosprawnej intelektualnie lub bezradnej w stopniu uniemożliwiającym zrozumienie znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem (art. 198).